

Wrocław, 28.12.2025

## RECENZJA

**Rozprawy doktorskiej mgr inż. arch. Najmaldin Al.-Taesh,**  
**pt. *Sport for Everyone. Evaluating Accessibility in Outdoor Public Spaces with***  
***Attention to People with Disabilities,***

wykonanej pod opieką promotorską dr hab. Katarzyny Ujmy-Wąsowicz, prof. U.Śl.  
w dyscyplinie naukowej architektura i urbanistyka, dziedzinie nauk: nauki inżynieryjno-techniczne.

Podstawa opracowania:

- zlecenie Przewodniczącej Rady Dyscypliny Architektura i Urbanistyka Politechniki Śląskiej, Pani dr hab. inż. arch. Aliny Pancewicz, prof. P.Śl., na opracowanie recenzji rozprawy doktorskiej mgr Najmaldina Al.-Taesha: pismo nr RD.AiU.512.2.3.2025 z dnia 29.09.2025 (wpłynęło 08.10.2025) oraz związana z nim umowa o dzieło UMC/3603/2025;
- ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 r., art. 187 (Dz.U. z 2023 r. poz. 742 ) z późniejszymi zmianami;
- rozprawa doktorska (wpłynęła 11.06.2025): Najmaldin Al.-Taesh, *Sport for Everyone. Evaluating Accessibility in Outdoor Public Spaces with Attention to People with Disabilities* Politechnika Śląska, Gliwice, Wydział Architektury – oprawiony tom A4;
- oświadczenie o indywidualnym udziale merytorycznym i procentowym współautorów rozprawy doktorskiej (wpłynęło 10.12 2025).

### 1. OCENA FORMALNA

#### 1.1. Zawartość pracy

Recenzowana rozprawa doktorska jest opracowaniem jednotomowym, liczącym 110 stron, przedstawionym w formie wydruku w formacie A4, w sztywnej oprawie. Dysertacja opracowana została w języku angielskim i ma formę cyklu artykułów uzupełnionych częścią wprowadzającą (1. *Introduction*) i wnioskową (6. *Conclusion and recommendadion*). Zgodnie z art. 187 ust. 2 pkt 2 ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, zastosowana forma jest dopuszczalna i może stanowić podstawę dalszej oceny merytorycznej rozprawy. Należy jednak wskazać na drobne uchybienie formalne. Po pierwsze, praca, w obrębie zwartego tomu nie zawiera streszczenia w języku polskim – zostało ono dostarczone w osobnym dokumencie; po drugie, mimo że rozprawa oparta jest na artykułach współautorskich, w jej treści nie

zamieszczono informacji o zakresie udziału poszczególnych autorów — dokument ten również został przekazany recenzentce niezależnie i z opóźnieniem.

Część merytoryczna podzielona jest na 6 rozdziałów, poprzedzonych streszczeniem w języku angielskim, oraz spisami wszystkich zawartych w pracy ilustracji i tabel (w tym tych, które są integralną częścią zawartych w pracy artykułów naukowych). Ich numeracja — wprawdzie logiczna z punktu widzenia struktury całości — jest niespójna z numeracją pod ilustracjami w tekście.

Bibliografia opracowana została w stylu numerycznym (*Vancouver style*) i jest rozproszona pomiędzy rozdziałami. Brak zintegrowanego spisu literatury utrudnia ocenę całościowego zaplecza źródłowego, choć jego zakres należy uznać za poprawnie dobrany i wystarczający (Rozdział 1 – 61 pozycji, Rozdział 2 – 74 pozycje, Rozdział 3 – 88 pozycji, Rozdział 4 – 38 pozycji, rozdział 5 – 65 pozycji, rozdział 6 – 49 pozycji).

## 1.2. Układ pracy

Jak wspomniano wyżej, praca składa się z 6 rozdziałów merytorycznych,

- Rozdział 1 – Wstęp (*Introduction*) obejmuje 15 stron tekstu wraz ze spisem literatury (3,5 strony) i podzielony jest na 5 podrozdziałów, których funkcją jest przedstawienie znaczenia problemu badawczego, zidentyfikowanie luk badawczych w obrębie omawianej problematyki, opis ramy teoretycznej, sformułowanie celu i pytań badawczych, opis koncepcji badań oraz przedstawienie struktury pracy.

Kolejne rozdziały (2-5) zawierają inkorporowane wprost do pracy teksty czterech artykułów opublikowanych w czasopismach naukowych i monografiach pokonferencyjnych.

- Rozdział 2 – to artykuł pt. *What Factors Influence the Shaping of Urban Public Spaces for Sports Cities? A Systematic Review*, opublikowany w 2023 r. w *Architecture, Civil Engineering, Environment* (Volume 16, Issue 2, June 2023) - czasopiśmie Politechniki Śląskiej, w wykazie MEiN ocenianym na 70 pkt. i posiadającym IF na poziomie 0,5 (w roku opublikowania artykułu).
- Rozdział 3 – to artykuł pt. *Introducing the Physical Barriers in the City In-Between Buildings for Disabled Runners*, opublikowany w 2021 r. w *Current Urban Studies* – czasopiśmie nieuwzględnionym w wykazie MEiN. Czasopismo nie jest indeksowane w bazach JCR Web of Science ani Scopus stąd nie jest szacowany oficjalny IF, jednak wydawca czasopisma - Scientific Research Publishing (SCIRP), na podstawie metryk z Google Scholar szacuje Google-based Impact Factor na poziomie 1.
- Rozdział 4 – to artykuł pt. *Enhancing Accessibility and usability of outdoor recreation spaces for individuals with disabilities: a case study of the activity zone in Chorzów city, Poland*, opublikowany w 2024 r. w monografii pt. *Interdyscyplinarne Badania Młodych Naukowców*, pod red. Barbary Balon, wydanej przez Wydawnictwo Politechniki Śląskiej. Monografia ta zawiera publikacje pokonferencyjne przygotowane przez uczestników konferencji InterTechDOC'24.
- Rozdział 5 – to artykuł pt. *Comparative study on the evaluation of accessibility and usability of parks and play areas for people with disabilities: a case study of Hungary, Poland, Iraq, and Saudi Arabia*, opublikowany w 2025 r. w monografii pokonferencyjnej: *Młodzi Naukowcy 2.0. Tom IV*, pod red. Jarosława Korpysa i in.

wydanej przez Fundację Centrum Badań Socjologicznych. Monografia zawiera artykuły pokonferencyjne uczestników IV Międzynarodowej Multidyscyplinarnej Konferencji Doktorantów zorganizowanej przez Uniwersytet Szczeciński w dniach 19–21 czerwca 2024 r.

- Pracę zamyka Rozdział 6 – Konkluzja i rekomendacje (*Conclusion & Recommendations*) – obejmujący nieco ponad 14 stron tekstu, wraz ze spisem literatury (3 strony).

Częściami dysertacji opracowanymi wyłącznie przez Autora pracy są: Rozdział 1 - Wstęp oraz Rozdział 6 – Konkluzja i rekomendacje. Pozostałe rozdziały (artykuły) – były opracowane we współautorstwie z Promotorką pracy, dr hab. inż. arch. Katarzyną Ujmą-Wąsowicz, przy czym we wszystkich artykułach zadeklarowany udział autorski Doktoranta wynosi 80%, natomiast wkład Promotorki, określony na 20%, obejmuje każdorazowo jedynie zatwierdzenie metodologii badań oraz nadzór nad całościowym opracowaniem, co pozwala uznać, że zasadniczy ciężar pracy badawczej i redakcyjnej spoczywał po stronie Doktoranta, a współpraca mieści się w standardowym zakresie opieki promotorskiej w postępowaniach doktorskich.

### 1.3. Język i styl

Język rozprawy jest poprawny i komunikatywny, a stosowana terminologia pozostaje spójna i adekwatna do podejmowanej problematyki. Pewne zastrzeżenia budzi jednak styl wywodu, który ma w dużej mierze charakter deskryptywno-raportowy. Dominuje język opisu i podsumowania wyników, przy ograniczonym wykorzystaniu języka analitycznego i interpretacyjnego, który pozwalałby na budowanie spójnego argumentu doktorskiego.

## 2. OCENA MERYTORYCZNA ROZPRAWY

### 2.1. Wybór problematyki badawczej

Podjęta w rozprawie tematyka dostępności i inkluzywności przestrzeni rekreacyjnych oraz sportowych dla osób z niepełnosprawnościami wpisuje się w aktualne i istotne nurty badań w dyscyplinie architektura i urbanistyka, związane z projektowaniem uniwersalnym, jakością przestrzeni publicznych oraz społecznym wymiarem planowania. Zagadnienie to ma znaczenie zarówno poznawcze, jak i aplikacyjne, ponieważ dotyczy realnych wyzwań projektowych i planistycznych stojących przed współczesnymi miastami. Analiza barier przestrzennych i warunków dostępności pozwala na lepsze rozpoznanie relacji pomiędzy formą przestrzeni a możliwością jej użytkowania przez zróżnicowane grupy społeczne, co pozostaje jednym z kluczowych problemów współczesnej urbanistyki. Tym samym tematyka pracy lokuje się w obszarze ważnym dla rozwoju dyscypliny, szczególnie w kontekście rosnącego znaczenia zagadnień włączenia, równości dostępu i odpowiedzialności społecznej projektowania.

## 2.2. Ocena poszczególnych części rozprawy

**Rozdział 1- Wstęp** do rozprawy został opracowany w sposób formalnie poprawny i spełnia podstawowe funkcje wprowadzające, w tym zarysowanie kontekstu badawczego oraz uzasadnienie aktualności podjętej tematyki.

**Diagnoza luk badawczych** (*research gaps*) jest zasadniczo trafna na poziomie ogólnym, gdyż wskazuje na fragmentaryczność dotychczasowych badań, ograniczoną liczbę analiz porównawczych oraz niedostateczne uwzględnianie perspektywy osób z niepełnosprawnościami w badaniach nad przestrzeniami rekreacyjnymi i sportowymi. Luki te zostały jednak zidentyfikowane głównie w wymiarze empirycznym, a w mniejszym stopniu jako luki poznawcze lub teoretyczne.

Kolejno zaprezentowana została **rama konceptualna** (*conceptual framework*), która pełni przede wszystkim funkcję porządkującą podstawowe pojęcia i relacje pomiędzy nimi. Jej usytuowanie w strukturze wstępu przed precyzyjnym sformułowaniem celu i pytań badawczych sprawia wrażenie, że stanowi ona raczej rozszerzenie przeglądu problematyki zamiast funkcjonować jako narzędzie analityczne wyprowadzające dalszą logikę badań. Pozostaje zatem dość ogólnym modelem odniesienia, którego rola w dalszym postępowaniu badawczym jest niejednoznaczna.

Dopiero na tym etapie sformułowane zostają **cel rozprawy** oraz cztery **pytania badawcze**.

Cel rozprawy został określony jako: „*To comprehensively explore the critical key factors influencing the physical characteristics of outdoor public spaces in promoting accessible sports for all, in explain it focuses on evaluating the accessibility and usability of features of the revitalized outdoor recreational areas across different geographical contexts, based on universal design principles and international and local accessibility standards, thus helping people with disabilities independently participate in outdoor recreational places.*” Jest on nadmiernie rozbudowany i stylistycznie nieprecyzyjny, łącząc ogólną deklarację eksploracyjną z opisem procedury ewaluacyjnej oraz postulatem praktycznym. W efekcie pozostaje celem deskryptywno-normatywnym, który nie precyzuje problemu naukowego ani teoretycznej logiki analizy i nie pełni funkcji integrującej dla rozprawy doktorskiej.

Wszystkie cztery pytania badawcze na poziomie formalnym dotyczą szeroko rozumianej dostępności i zdolności przestrzeni miejskiej do włączania w aktywności sportowe użytkowników z niepełnosprawnościami. Jednak na poziomie logiki badawczej nie tworzą one sekwencji, która stopniowo pogłębia analizę jednego problemu, lecz raczej stanowi zbiór równoległych, częściowo rozłącznych wątków, odpowiadających poszczególnym artykułom.

**Pierwsze pytanie** (*What factors facilitate or hinder sport participation, and how do they shape urban public spaces to create inclusive, accessible sport cities for everyone?*) ma charakter najbardziej ogólny i ambitny, odwołując się do czynników sprzyjających i ograniczających partycypację sportową oraz do sposobu, w jaki kształtują one miasta jako „*inclusive sport cities*”. Jest to pytanie o charakterze wyjaśniającym i systemowym, sugerujące analizę relacji pomiędzy partycypacją, strukturą przestrzeni, politykami miejskimi i procesami planistycznymi.

**Drugie pytanie** (*What physical features in urban spaces create barriers for physically and visually disabled street runners, and how can these barriers be identified and addressed to improve accessibility in the running environment*) znacząco zawęża perspektywę, koncentrując

się wyłącznie na fizycznych barierach przestrzennych dla konkretnej grupy użytkowników (biegaczy z niepełnosprawnościami ruchowymi i wzrokowymi). Jest to pytanie diagnostyczne, techniczne i skalowo odmienne od pierwszego – nie rozwija go, lecz raczej zmienia poziom analizy z systemowego na mikroprzestrzenny.

Trzecie pytanie (*What specifies design interventions and accessibility improvements are needed to optimize the inclusivity of the Activity Zone in Chorzów City, Poland, for individuals with disabilities, based on universal design principles and local standards?*) ma charakter czysto projektowo-aplikacyjny, odnosząc się do jednego, bardzo konkretnego studium przypadku (Strefa Aktywności w Chorzowie) oraz do optymalizacji rozwiązań projektowych w oparciu o zasady projektowania uniwersalnego i lokalne standardy. Nie wiąże się ono logicznie z poprzednimi pytaniami i jest raczej odrębnym zadaniem, osadzonym w innej skali i innym reżimie metodologicznym.

Czwarte pytanie (*What are the differences in accessibility and usability of outdoor play spaces for individuals with disabilities in urban parks across Hungary, Poland, Iraq and Saudi Arabia, and how do national policies, awareness, and planning practices impact the design of inclusive play environment in these countries?*) ponownie zmienia perspektywę, wprowadzając porównanie międzynarodowe i odwołując się do polityk publicznych, świadomości społecznej i praktyk planistycznych w czterech krajach.

W efekcie pytania badawcze choć tematycznie powiązane, nie tworzą logicznej sekwencji analitycznej. Zamiast stopniowego pogłębiania jednego problemu badawczego, odpowiadają one raczej strukturze „jeden artykuł – jedno pytanie”, co sprawia wrażenie, że zostały one sformułowane wtórnie wobec istniejących badań empirycznych, a nie jako spójny aparat badawczy rozprawy doktorskiej. Nie stanowią tym samym wyraźnego punktu wyjścia dla konstrukcji ramy konceptualnej, lecz pojawiają się po jej przedstawieniu. W konsekwencji relacja pomiędzy zdiagnozowaną luką badawczą, ramą metodologiczną oraz pytaniami badawczymi pozostaje nie w pełni czytelna. Również powiązanie pytań z celem rozprawy pozostaje niewystarczająco przekonujące.

Opis **koncepcji badawczej** (*research design*) jest klarowny i metodologicznie uzasadniony w odniesieniu do deklarowanego celu, wskazując na zastosowanie metod przeglądowych, audytowych i porównawczych jako adekwatnych narzędzi badawczych.

Podsumowując - zarówno przyjęta sekwencja części wstępu, jak też jego stosunkowo skromny zakres powodują, że nie pełni on w wystarczającym stopniu funkcji strukturalnej „busoli” prowadzącej czytelnika przez kolejne etapy postępowania badawczego. Poszczególne elementy zostały zaprezentowane raczej jako zestaw równoległych komponentów niż jako logicznie powiązany ciąg działań badawczych. Czytelnik nie otrzymuje jednoznacznego obrazu sekwencji i wzajemnych zależności pomiędzy poszczególnymi etapami badań ani jasnych wskazówek, w jaki sposób zapowiedziana metodologia prowadzi do realizacji celu rozprawy. Brak takiej narracji procesowej osłabia funkcję wstępu jako intelektualnego przewodnika po dalszej strukturze i logice pracy.

**Rozdział 2** zawiera artykuł pt. *What Factors Influence the Shaping of Urban Public Spaces for Sports Cities? A Systematic Review*. Podejmuje on interesujący problem badawczy, lokujący się na styku urbanistyki, planowania przestrzennego oraz badań nad aktywnością fizyczną i zdrowiem publicznym. Intencją autorów jest identyfikacja czynników wpływających

na kształtowanie miejskich przestrzeni publicznych sprzyjających aktywności sportowej, co w kontekście rozprawy doktorskiej należy uznać za temat zasadny i wartościowy, zwłaszcza jako element porządkujący stan badań i budujący ramy pojęciowe dla dalszych analiz własnych Doktoranta.

Już na poziomie konceptualnym ujawniają się jednak pewne problemy, które rzutują na poprawność metodologiczną całego rozdziału. Przede wszystkim brak jest jednoznacznie i precyzyjnie sformułowanego celu badania. Z jednej strony autorzy deklarują analizę wskaźników oraz cech miejskich przestrzeni publicznych, z drugiej natomiast w toku analizy oraz w strukturze wyników bardzo mocno eksponowany jest wątek „*sport participation*”. Pojęcie to nie zostało jasno zakotwiczone ani w celach badania, ani w strategii wyszukiwania literatury, ani nawet w zestawie głównych słów kluczowych. Fakt, że partycypacja sportowa staje się jednym z dominujących wątków w wynikach, mimo że nie była *explicite* uwzględniona na etapie identyfikacji publikacji, rodzi poważne wątpliwości co do spójności konceptualnej pracy i sugeruje możliwość wtórnego dopasowywania interpretacji do pożądanych rezultatów.

Autorzy deklarują zastosowanie procedury systematycznego przeglądu literatury, co w pracy doktorskiej jest podejściem jak najbardziej uzasadnionym. Na poziomie ogólnym artykuł wykorzystuje dobre praktyki badań wtórnych, takie jak wieloźródłowe wyszukiwanie, kilkuetapowy proces selekcji publikacji czy udział więcej niż jednego badacza w ocenie materiału. Jednocześnie jednak opis metodyki pozostaje zbyt lakoniczny, by uznać badanie za w pełni transparentne, a zwłaszcza replikowalne, co w przypadku rozprawy doktorskiej stanowiłoby dużą wartość. W szczególności zabrakło precyzyjnego opisu wykorzystanych baz danych oraz sposobu pozyskiwania z nich informacji. Każda z wymienionych baz posiada odmienny mechanizm wyszukiwania, inne możliwości filtrowania wyników oraz różny zakres indeksowanych publikacji. Tymczasem w pracy nie przedstawiono ani liczby rekordów pozyskanych z poszczególnych baz, ani procedury ich łączenia, deduplikacji i ujednolicania. Podanie wyłącznie łącznej liczby wyników wyszukiwania nie pozwala ocenić, czy poszczególne źródła miały porównywalny wpływ na ostateczny zbiór analizowanych publikacji. Brak metodologicznego opisu tego etapu stanowi jedno z najpoważniejszych uchybień rozdziału.

Analogiczne zastrzeżenia dotyczą strategii wyszukiwania. Nie wiadomo, czy zastosowane terminy kluczowe były traktowane jako koniunkcja czy alternatywa, ani czy wyszukiwanie dotyczyło tytułów, abstraktów, słów kluczowych czy pełnych tekstów. Brakuje informacji o datach pozyskiwania danych.

Etap screeningu publikacji, kluczowy dla jakości przeglądu systematycznego, został opisany w sposób fragmentaryczny i nie pozwala na jednoznaczną ocenę, w jaki sposób i na jakiej podstawie odrzucano poszczególne pozycje. Wątpliwości budzi również sposób oceny jakości badań pierwotnych - autorzy posługują się punktową skalą oceny oraz arbitralnie przyjętym progiem 50%, jednak nie wyjaśniają, czy zastosowane narzędzie badawcze stanowi adaptację istniejących zestawów kryteriów kontrolnych (*checklists*), czy zostało opracowane jako autorskie? Brakuje także refleksji nad konsekwencjami przyjęcia takiego progu oraz nad alternatywnymi strategiami ważenia jakości badań. Choć autorzy deklarują udział dwóch recenzentów, nie raportują miar zgodności opinii, co utrudnia ocenę rzetelności procedury selekcyjnej.

Podsumowując, rozdział należy uznać za merytorycznie interesujący i potencjalnie ważny dla struktury rozprawy doktorskiej, jednak obciążony istotnymi słabościami metodologicznymi. W obecnym kształcie ma on charakter rozbudowanego, częściowo usystematyzowanego przeglądu literatury, który nie spełnia w pełni rygorów przeglądu systematycznego. Dla celów rozprawy doktorskiej konieczne byłoby jego istotne dopracowanie, w szczególności w zakresie precyzji celu badania, transparentności procedur wyszukiwania i selekcji oraz spójności pomiędzy metodologią a strukturą wyników.

**Rozdział 3** zawierający artykuł pt. *Introducing the Physical Barriers in the City In-Between Buildings for Disabled Runners* podejmuje ważny i aktualny problem dostępności przestrzeni publicznych dla osób z niepełnosprawnościami, koncentrując się na identyfikacji barier fizycznych utrudniających aktywność biegową w środowisku miejskim. Tematycznie wpisuje się on w główne założenia rozprawy i porusza zagadnienie istotne zarówno z perspektywy badań nad przestrzenią publiczną, jak i polityk inkluzyjnych oraz projektowania uniwersalnego.

Z metodologicznego punktu widzenia artykuł opiera się na badaniu ankietowym dotyczącym percepcji barier fizycznych przez osoby z niepełnosprawnościami uprawiające bieganie, uzupełnionym podstawową analizą statystyczną. Przyjęta metodyka jest poprawna i adekwatna dla artykułu empirycznego o charakterze eksploracyjnym; wyniki zostały zaprezentowane w sposób czytelny, a wnioski logicznie powiązane z uzyskanymi danymi. Na tym poziomie rozdział spełnia wymogi samodzielnej publikacji naukowej o relatywnie wąskim zakresie tematycznym.

Artykuł ten, oceniany z perspektywy wkładu do rozprawy doktorskiej trzeba uznać jednak za nazbyt szczegółowy i ilustracyjny, nie zaś za rozdział analityczny o przekrojowym i pogłębionym ujęciu problemu, jakiego należałoby oczekiwać w pracy badawczej na tym poziomie. Zakres badania został zawężony do jednego typu aktywności sportowej oraz jednej, specyficznie zdefiniowanej grupy użytkowników, bez wystarczającego odniesienia do szerszych ram teoretycznych dotyczących dostępności przestrzeni publicznych, inkluzywności czy koncepcji „*sport for everyone*”, które stanowią oś tytułowej problematyki rozprawy.

Ograniczenia te widoczne są również na poziomie interpretacyjnym. Analiza opiera się niemal wyłącznie na perspektywie percepcyjnej respondentów, bez uzupełnienia jej o inne podejścia badawcze, takie jak analiza przestrzenna, odniesienie do norm i standardów projektowych czy studia konkretnych lokalizacji. W efekcie rozdział dobrze identyfikuje postrzegane bariery, lecz w ograniczonym stopniu wyjaśnia mechanizmy ich powstawania oraz sposoby systematycznego ich eliminowania. Brakuje także wyraźnej refleksji nad transferowalnością wyników poza kontekst percepcyjny badanej grupy respondentów. W efekcie rozdział nie wnosi samodzielnie pogłębionej koncepcji metodologicznej ani teoretycznej do struktury całej rozprawy.

Podsumowując, rozdział ten stanowi poprawny i merytorycznie uzasadniony artykuł empiryczny, który może pełnić funkcję jednego z elementów ilustrujących problem dostępności. Jako samodzielny rozdział rozprawy doktorskiej wymagałby jednak istotnego pogłębienia teoretycznego i metodologicznego.

**Rozdział 4** zawiera treść artykułu pt. *Enhancing Accessibility and usability of outdoor recreation spaces for individuals with disabilities: a case study of the activity zone in Chorzów city, Poland*. Narracja jest klarowna i logiczna. Metodologicznie rozdział opiera się na analizie konkretnego studium przypadku, co jest uzasadnione dla badania praktycznych aspektów użyteczności i dostępności przestrzeni i stanowi wartościowy przykład empiryczny. Jednak jako samodzielny rozdział rozprawy doktorskiej konstrukcja taka ma swoje ograniczenia. Autorzy skupiają się przede wszystkim na opisie obserwowanych barier i ich implikacjach, bez wyraźnego odniesienia się do szerszych ram teoretycznych dotyczących konceptualizacji dostępności, projektowania uniwersalnego czy polityk dostępności. Z punktu widzenia rozprawy doktorskiej taki brak pogłębionej refleksji metodologicznej jest poważnym mankamentem, bowiem w pracy na tym poziomie oczekuje się silniejszego osadzenia wyników w aktualnych teoriach i modelach pojęciowych, co pozwoliłoby nie tylko opisać przypadek, lecz także wyprowadzić bardziej uogólnione wnioski teoretyczne. W artykule nie przedstawiono także szczegółowego uzasadnienia doboru metod ani krytycznej analizy ich ograniczeń. Ponadto nie została omówiona transferowalność wniosków poza badany przypadek, co ogranicza możliwość formułowania uogólnień.

Podsumowując, rozdział ten reprezentuje solidne studium przypadku, które może wzbogacić rozprawę dokorską o praktyczne spojrzenie na kwestie dostępności przestrzeni dla osób z niepełnosprawnościami. Włączenie tego tekstu do rozprawy byłoby wartościowe pod warunkiem jego rozwinięcia jako części empirycznej, z wyraźniejszym powiązaniem z literaturą teoretyczną i metodologiczną pracy.

**Rozdział 5** to artykuł pt. *Comparative study on the evaluation of accessibility and usability of parks and play areas for people with disabilities: a case study of Hungary, Poland, Iraq, and Saudi Arabia*, który przedstawia porównawczą analizę dostępności i użyteczności miejskich przestrzeni rekreacyjnych i placów zabaw z perspektywy osób z niepełnosprawnościami, wykorzystując porównawczą analizę czterech parków publicznych zlokalizowanych w różnych krajach (Węgry, Polska, Irak, Arabia Saudyjska).

Analiza oparta jest na spójnym narzędziu audytowym (PARCS), zgodnym z międzynarodowymi standardami dostępności. Autorzy w sposób przejrzysty opisują proces doboru parków, procedurę zbierania danych, zakres ocenianych komponentów oraz sposób analizy wyników. Na szczególne uznanie zasługuje systematyczność oceny oraz próba zapewnienia porównywalności wyników pomiędzy różnymi kontekstami narodowymi, co wzmacnia wiarygodność uzyskanych rezultatów. W tym sensie artykuł spełnia kryteria poprawności metodologicznej wymaganej na poziomie doktoratu.

Jako samodzielny artykuł naukowy praca prezentuje solidny poziom merytoryczny i metodologiczny, dostarczając wartościowych i jednoznacznych ustaleń. Jednak jej wkład do rozprawy doktorskiej ma wymiar przede wszystkim empiryczno-diagnostyczny. Przyjęte podejście badawcze, charakterystyczne dla prac audytowych i technicznych, na plan pierwszy wysuwa identyfikację braków, barier i niespełnionych standardów dostępności. W znacznie mniejszym stopniu praca rozwija refleksję nad mechanizmami projektowymi, planistycznymi czy instytucjonalnymi, które do tych braków prowadzą.

W kontekście rozprawy doktorskiej istotne jest również to, że artykuł nie operacjonalizuje w sposób wystarczający pojęć inkluzywności i partycypacji. Choć wyniki jednoznacznie

wskazują na bariery ograniczające korzystanie z przestrzeni przez osoby z niepełnosprawnościami, relacja pomiędzy dostępnością fizyczną a faktycznym uczestnictwem w aktywnościach rekreacyjnych pozostaje jedynie domyślna. W efekcie artykuł odpowiada głównie na pytanie „gdzie i w jakim zakresie występują bariery”, a mniejszym stopniu na pytanie „w jaki sposób ich eliminacja może przełożyć się na realną dostępność przestrzeni i aktywność użytkowników”.

Na poziomie strukturalnym tekst jest spójny, logicznie uporządkowany i stanowi wartościowy i metodologicznie poprawny rozdział empiryczny, który wnosi do rozprawy doktorskiej solidną diagnozę porównawczą dostępności wybranych przestrzeni rekreacyjnych. Jako samodzielny rozdział doktoratu jest on jednak zbyt silnie skoncentrowany na audycie i opisie jednego typu zjawiska, by mógł domykać szersze pytania badawcze dotyczące kształtowania dostępnych miast sportu czy mechanizmów wspierania partycypacji. Dla pełnej spójności rozprawy konieczne byłoby jego wyraźniejsze osadzenie w ramach teoretycznych oraz integracja z pozostałymi częściami rozprawy poprzez warstwę syntetyczną i interpretacyjną.

**Rozdział 6 – konkluzje i wnioski** - zamykający rozprawę – został podzielony na cztery podrozdziały (6.1–6.4), co formalnie porządkuje narrację końcową, jednak w ujęciu merytorycznym nie prowadzi do pełnego domknięcia pracy na poziomie doktorskim.

Podrozdział 6.1, pełniący funkcję ponownego zarysowania tematyki rozprawy, w znacznej mierze powtarza treści zawarte we wstępie. Zabieg ten sam w sobie nie jest błędem, jednak w konkluzjach oczekuje się nie tyle restytucji kontekstu problemowego, ile jego reinterpretacji w świetle przeprowadzonych badań. W obecnym kształcie część ta nie pełni funkcji refleksyjnego „powrotu do problemu”, lecz raczej powtórzenia punktu wyjścia, bez wyraźnego wskazania, w jaki sposób rozumienie tematu zostało pogłębione lub zmodyfikowane w toku pracy.

Szczególnie problematyczny w kontekście funkcji domykającej rozprawę jest podrozdział 6.2, zatytułowany *Summary of main findings*. Został on skonstruowany w układzie pytanie po pytaniu, z wyraźną intencją wykazania, że poszczególne artykuły składające się na rozprawę udzielają na nie odpowiedzi. Taka strategia narracyjna ma jednak charakter w dużej mierze sprawozdawczy i defensywny, a nie syntetyczny. Zamiast integrować wyniki badań i prowadzić do wyłonienia nadrzędnych wniosków, podrozdział ten sprowadza się do przyporządkowywania ustaleń empirycznych do wcześniej sformułowanych pytań badawczych, co utrwala fragmentaryczność całej pracy. W szczególności brak jest krytycznej refleksji nad stopniem, w jakim poszczególne pytania badawcze zostały rzeczywiście rozstrzygnięte, a w jakim odpowiedzi mają charakter częściowy, warunkowy lub zależny od przyjętej skali analizy. Podrozdział 6.2 nie podejmuje próby przekroczenia logiki „jeden artykuł – jedno pytanie”, nie rekonstruuje relacji pomiędzy wynikami uzyskanymi na różnych poziomach skali (mikro-, mezo- i makro-) ani nie wskazuje, w jaki sposób wyniki te wzajemnie się uzupełniają, korygują lub pozostają w napięciu. W efekcie zamiast syntezy otrzymujemy potwierdzenie struktury rozprawy jako zbioru odrębnych analiz empirycznych, bez wyraźnego zarysowanego argumentu doktorskiego.

Podrozdział 6.3, poświęcony ograniczeniom badań i sugestiom dalszych prac, spełnia podstawowe wymogi formalne, wskazując ograniczenia zakresu badań, doboru przypadków

oraz zastosowanych metod. Refleksja ta ma jednak charakter dość ogólny i nie została wyraźnie powiązana z wcześniejszymi wnioskami. Ograniczenia nie są wykorzystane do krytycznej oceny uzyskanych rezultatów ani do wskazania, które wnioski mają charakter bardziej uniwersalny, a które są silnie zależne od przyjętych założeń badawczych. Również sugestie dalszych badań pozostają na poziomie ogólnych postulatów, bez wyraźnego odniesienia do problemów teoretycznych ujawnionych w toku pracy.

Podrozdział 6.4, dotyczący rekomendacji politycznych i planistycznych, jest spójny z aplikacyjnym charakterem rozprawy i stanowi logiczne domknięcie badań o charakterze diagnostycznym. Rekomendacje te są jednak formułowane głównie na podstawie obserwacji empirycznych i istniejących standardów, przy ograniczonym powiązaniu z szerszymi ramami teoretycznymi lub z krytyczną analizą polityk publicznych. W konsekwencji mają one charakter normatywny i postulatowy lecz nie wydają się wynikać z przeprowadzonej analizy zależności pomiędzy dostępnością przestrzeni a praktykami planistycznymi i instytucjonalnymi. Jako element pracy doktorskiej część ta wzmacnia wymiar praktyczny rozprawy, lecz nie kompensuje niedostatków w sferze konceptualnej.

Podsumowując, rozdział 6 w obecnym kształcie zamyka rozprawę w sposób uporządkowany formalnie, lecz niewystarczający merytorycznie. Poszczególne podrozdziały realizują swoje funkcje częściowe, jednak nie składają się na spójną, pogłębioną syntezę odpowiadającą ambicjom sformułowanym we wstępie. Konkluzje nie prowadzą do jednoznacznego wskazania głównego wkładu doktorskiego ani do ponownego ujęcia problemu badawczego w świetle uzyskanych wyników, co osłabia funkcję tej części jako intelektualnego zwieńczenia rozprawy.

### **2.3. Ocena odpowiedzi na pytania badawcze**

W części konkluzji Autor podejmuje próbę wykazania, w jakim stopniu udzielono odpowiedzi na postawione pytania badawcze, odnosząc je do wyników przedstawionych w poszczególnych artykułach składających się na rozprawę. Przyjmując analogiczną logikę, recenzentka odnosi się kolejno do poszczególnych pytań badawczych, analizując zakres i charakter udzielonych na nie odpowiedzi w świetle przyjętego celu pracy oraz zastosowanej koncepcji badawczej.

Pierwszy artykuł, poświęcony czynnikom wpływającym na kształtowanie miejskich przestrzeni sportowych, w sposób rzetelny identyfikuje szerokie spektrum barier i czynników sprzyjających partycypacji sportowej, opierając się na przeglądzie literatury. Odpowiada on tym samym na pytanie *jakie czynniki* wpływają na uczestnictwo w sporcie, jednak tylko w ograniczonym stopniu wyjaśnia *w jaki sposób* czynniki te materializują się w formie i organizacji przestrzeni miejskich.

Drugi artykuł, koncentrujący się na barierach fizycznych doświadczanych przez biegaczy z niepełnosprawnościami, w sposób przekonujący odpowiada na pytanie dotyczące identyfikacji cech fizycznych przestrzeni miejskiej postrzeganych jako bariery. Odpowiedź ta oparta jest jednak niemal wyłącznie na perspektywie percepcyjnej użytkowników, co zawęża zakres wniosków. Artykuł w ograniczonym stopniu odnosi się do sposobów systematycznego adresowania zidentyfikowanych barier, a rekomendacje mają raczej charakter postulatowy niż analityczny.

Trzeci artykuł, oparty na studium przypadku Strefy Aktywności w Chorzowie, wnosi szczegółową i lokalnie osadzoną analizę problemów dostępności i użyteczności przestrzeni rekreacyjnej. Odpowiada on na pytanie o konkretne interwencje i usprawnienia w określonym kontekście przestrzennym, jednak odpowiedź ta pozostaje zawężona do jednego przypadku i nie została w pełni zoperacjonalizowana w odniesieniu do zasad projektowania uniwersalnego ani lokalnych standardów i regulacji.

Czwarty artykuł, porównujący dostępność i użyteczność placów zabaw w parkach miejskich w czterech krajach (Węgry, Polska, Irak, Arabia Saudyjska), w sposób jednoznaczny i metodologicznie poprawny odpowiada na pytanie dotyczące *różnic* w dostępności i użyteczności tych przestrzeni. Jednocześnie tylko w bardzo ograniczonym stopniu odpowiada na pytanie o wpływ polityk krajowych, poziomu świadomości oraz praktyk planistycznych na kształtowanie inkluzywnych środowisk rekreacji. Odniesienia do tych uwarunkowań mają charakter ilustracyjny i nie są systematycznie powiązane z wynikami audytu przestrzennego.

W ujęciu syntetycznym należy stwierdzić, że wszystkie cztery artykuły udzielają przekonujących odpowiedzi na pytania badawcze w ich w deskryptywno-diagnostycznym zakresie, dostarczając bogatego materiału empirycznego dotyczącego barier, braków i zróżnicowania dostępności przestrzeni rekreacyjnych i sportowych. Aby jednak odpowiedzi na pytania badawcze mogły zostać uznane za wyczerpujące na poziomie rozprawy doktorskiej, konieczne jest wyraźne rozdzielenie warstwy empirycznej i interpretacyjnej, systematyczne powiązanie wyników z uwarunkowaniami instytucjonalnymi oraz wprowadzenie syntetycznej ramy analitycznej dla całości pracy. Dopiero takie uzupełnienie pozwoliłoby domknąć badania i w pełni uzasadnić ambicje sformułowanych pytań badawczych.

#### **2.4 Ocena rozprawy pod kątem oryginalności rozwiązania problemu naukowego**

Rozprawa podejmuje istotny i aktualny problem naukowy związany z dostępnością i inkluzywnością przestrzeni rekreacyjnych oraz sportowych dla osób z niepełnosprawnościami, który niewątpliwie mieści się w obszarze zainteresowań dyscypliny architektura i urbanistyka. Oryginalność pracy przejawia się przede wszystkim w doborze i zestawieniu przypadków badawczych, w tym w próbie połączenia analiz prowadzonych w różnych kontekstach przestrzennych i geograficznych oraz w koncentracji na praktycznych aspektach funkcjonowania przestrzeni publicznych. Wkład rozprawy ma jednak charakter głównie empiryczno-diagnostyczny i aplikacyjny. W mniejszym stopniu praca oferuje oryginalne rozwiązanie problemu naukowego w sensie teoretycznym lub konceptualnym. Przeprowadzone badania nie prowadzą do wypracowania nowej ramy pojęciowej ani do istotnego przekształcenia istniejących podejść teoretycznych. Oryginalność rozprawy polega raczej na uporządkowaniu i ilustracji znanych zagadnień w oparciu o studia przypadków niż na sformułowaniu nowych uogólnień lub mechanizmów wyjaśniających. W obecnym kształcie rozprawa rozwiązuje problem naukowy w sposób częściowy, koncentrując się na jego wymiarze praktycznym, przy ograniczonym rozwinięciu wymiaru teoretycznego, który jest kluczowy na poziomie pracy doktorskiej.

### 3. WNIOSKI KOŃCOWE

Recenzentka w pełni popiera formułę rozpraw doktorskich przygotowywanych w postaci pracy złożonej z artykułów, która jest powszechnie akceptowana i szeroko stosowana w praktyce międzynarodowej. Warunkiem koniecznym powodzenia takiej formuły jest jednak istnienie wyraźnie rozbudowanej, pogłębionej merytorycznie części syntetyzującej, która integruje wyniki badań cząstkowych. W uznanych standardach międzynarodowych część ta stanowi istotny segment objętości rozprawy i pełni funkcję nadrzędnego rdzenia teoretyczno-analitycznego, bez którego praca „artykułowa” łatwo redukuje się do zbioru powiązanych tematycznie, lecz rozproszonych publikacji. W niniejszej rozprawie proporcje pomiędzy objętością i ciężarem merytorycznym artykułów a łączną objętością oraz jakością opracowania części ramowych pozostają nieadekwatne, przez co nie spełniają one w wystarczającym stopniu funkcji syntetyzującej. Wrażenie to wzmacnia sposób konstrukcji pytań badawczych oraz konkluzji, które w większym stopniu porządkują istniejące artykuły, niż integrują je w jednolitą narrację naukową. W konsekwencji trzon rozprawy, złożony z artykułów funkcjonuje w dużej mierze autonomicznie wobec partii ramowych pracy, a wyniki badań cząstkowych nie zostają scalone w spójną naukową argumentację. Rozprawa sprawia miejscami wrażenie zestawu studiów empirycznych, a nie konsekwentnie rozwijanego rozwiązania problemu naukowego.

Dodatkowe wątpliwości budzi również kwestia współautorstwa publikacji składających się na rozprawę. Choć udział Doktoranta w poszczególnych artykułach został formalnie zadeklarowany jako dominujący, na poziomie rozprawy doktorskiej zasadne byłoby oczekiwanie, aby przynajmniej jeden z kluczowych artykułów miał charakter w pełni samodzielnej publikacji autorskiej. Stanowiłoby to jednoznaczne potwierdzenie samodzielności naukowej Doktoranta oraz jego zdolności do przeprowadzenia pełnego procesu badawczego, od sformułowania problemu po interpretację wyników. Ponadto, niezależnie od jakości merytorycznej artykułów, które zostały szczegółowo ocenione w niniejszej recenzji, należy zauważyć, że teksty te nie zostały opublikowane w szeroko rozpoznawalnych czasopismach o ugruntowanej pozycji międzynarodowej. Okoliczność ta nie stanowi sama w sobie podstawy do negatywnej oceny rozprawy, jednak w połączeniu z ograniczoną syntezą teoretyczną dodatkowo osłabia argument na rzecz uznania pracy za w pełni oryginalne rozwiązanie problemu naukowego na poziomie doktorskim.

**Podsumowując, przedstawiona rozprawa doktorska podejmuje ważny i aktualny problem badawczy oraz zawiera istotny materiał empiryczny. Doktorant wykazuje także ogólną wiedzę teoretyczną w dyscyplinie architektura i urbanistyka. Jednak, pomimo zauważalnego nakładu pracy włożonego w przygotowanie rozprawy, nie zostały spełnione w sposób wystarczający wymagania określone w art. 187 ust. 1 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, w szczególności w zakresie oryginalnego rozwiązania problemu naukowego oraz wykazania samodzielności badawczej na poziomie pracy doktorskiej. W związku z powyższym uznaje, że przedstawiona rozprawa w obecnym kształcie nie stanowi wystarczającej podstawy do nadania Kandydatowi stopnia doktora.**

dr hab. inż. arch. Magdalena Belof, prof. PWR

podpisano odręcznie przez autora